

Pandemi Sürecine İlişkin Ortaöğretim Öğrencilerinin Görüşlerinin İncelenmesi

Prof. Dr. Arzu ÖZYÜREK*

Karabük Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Gelişimi Bölümü, Karabük / Türkiye,
a.ozyurek@karabuk.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3083-7202

Bilim Uzm. Hasan GÜMÜŞ

Karabük Valiliği Safranbolu Millî Eğitim Müdürlüğü, Karabük / Türkiye,
hasangumus78@hotmail.com, ORCID: 0000-0001-9815-1197

Hatice KESER

Karabük Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi ABD, Karabük / Türkiye,
htcksr@outlook.com, ORCID: 0000-0002-8283-7394

Öz

Bu çalışmada, pandemi sürecinin ortaokul ve lise öğrencilerinin günlük hayat, aile ve arkadaşlık ilişkileri, duygu durumu ve okula bakışı üzerindeki etkilerini incelemek amaçlanmıştır. Çalışma grubunu, kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemiyle kendilerine ulaşılabilen 749 kız ve 610 erkek olmak üzere 1359 ortaöğretim öğrencisi oluşturmuştur. Verilerin toplanmasında, üçlü derecelendirmeli bir kontrol listesi kullanılmıştır. Verilerin analizinde yüzde ve frekans dağılımından yararlanılmıştır. Sonuç olarak pandemi sürecinde öğrencilerin uyku, beslenme, hareket ve temizlik gibi günlük hayat rutinlerinde önemli değişiklikler olduğu belirlenmiştir. Pandemi sürecinin; öğrencilerin duygu durumlarını olumsuz yönde etkilediği, öğrencilerin arkadaşlarıyla iletişimlerinin azaldığı, arkadaşlarını ve okulda ders yapmayı özledik-

* Sorumlu Yazar. Tel: +90 553 241 11 12 | Araştırma Makalesi.

Makale Tarih Bilgisi. Gönderim: 17.02.2021, Kabul: 19.07.2021, Erken Görünüm: 02.12.2022, Basım: Aralık, 2022

leri, derslerinden geri kalıp başarısızlık endişesi yaşadıkları belirlenmiştir. Pandemi sürecinin öğrencilerin aile içi ilişkilerini daha çok olumlu yönde etkilediği, yalnız kalma ve hobileriyle ilgilenme fırsatı buldukları belirlenmiştir. Öğrencilerin dersleri takip edemeyip internet ve bilgisayarda fazla vakit geçirmelerinin aileleri için sorun oluşturduğu, öğrencilerin nasıl vakit geçireceklerini bilemedikleri ve evde kalmaktan bunaldıkları belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Covid 19; Ortaöğretim; Ortaokul; Lise öğrencileri; Pandemi.

Examining the Opinions of Secondary Education Students About to The Pandemic

Abstract

In this study, it is aimed to examine the effects of the pandemic process on the view of middle and high school students on daily life, family and friendship relationships, emotional state and school. The study group included 1359 secondary students (749 girls and 610 boys) who could be reached by easy-to-reach sampling method. A triple-rated checklist was used to collect the data. Percentage and frequency distribution were used in the analysis of the data. As a result, during the pandemic process, it was determined that there were significant changes in the daily life routines of students such as sleep, nutrition, movement and cleanliness. It has been determined that the pandemic process was negatively affects the emotional state of the students, the students' communication with their friends decreases, they miss their friends and school lessons, they worry from to failure on their lessons. It has been determined that the pandemic affects students' family relationships more positively and they have opportunity to be alone, and to do their hobbies. It has been determined that students cannot follow the lessons. It has been determined that the students spent too much time on internet and computer, and this is a problem for their families. The students said that they didn't know how to spend time in home and overwhelmed from staying at home.

Keywords: Covid 19; Secondary; Middle school and high school; pandemic.

Extended Summary

Purpose

Covid-19 which affects the whole world and people of all ages in various forms, has been defined as a epidemic by World Health Organization (WHO). All over the world, serious measures have been taken to prevent the spread of the epidemic and its negative effects. The necessity to comply with

epidemics and measures has affected people of all ages in various ways. A group affected by these measures are secondary students who continue their education. During the pandemic process, students had stayed at home and continued their studies with distance education. The pandemic process has also affected students in many ways. Determining what effects, the pandemic has on their life of middle and high school students will be a guide in the studies to reduce negative effects. In this study, it is aimed to examine the effects of the pandemic process on the view of middle and high school students on daily life, family and friendship relationships, emotional state and school.

This study's question was:

- What are the effects of the Covid-19 pandemic process according to the middle school and high school students?

This study's sub problems are:

- How pandemic process influenced the daily routine of students?
- How pandemic process influenced the emotion status of students?
- How pandemic process influenced the friendship relations of students?
- How pandemic process influenced the view to the school of students?
- How pandemic process influenced the relations of domestic of students?

Method

The study is the descriptive model. In the descriptive models, it is commented to cause and conclusion. The study group has been included 1359 secondary students (749 girls and 610 boys) in Safranbolu in Karabük province who could be reached by easy-to-reach sampling method. First it has been accessed to students' parents as online and has been wanted to fill the form from their children (5th-12th grades). A triple-rated checklist has been used to collect the data. According to the purpose and sub-purposes of the research, the form included questions about students' behavior, changes in habits, emotional states, family and friend relationships in the pandemic process. It was wanted answer as "yes", "no" or "sometimes" for questions from students for participate levels to items. There were the positive and negative items in form and total items were 73. It was token on expert opinion for scope validity. Information on the form has been transferred to internet and data collected as online. The data has been analyzed in computer. The data were grouped as views of students into their daily life routines (15

items), the emotional status (11 items), friendship relations (7 items), school and lessons (14 items) and family relations (26 items). In the data analysis, it was used the percentage and frequency. It has been interpreted of students' participation levels.

Results

As a result, during the pandemic process, it was determined that there were significant changes in the daily life routines of students such as sleep, nutrition, movement, and cleanliness. It has been determined that the pandemic process was negatively affects the emotional state of the students, the students' communication with their friends decreases, they miss their friends and school lessons, they worry from to failure on their lessons. It has been determined that the pandemic affects students' family relationships more positively and they have opportunity to be alone, and to do their hobbies. It has been determined that students cannot follow the lessons. It has been determined that the students spent too much time on internet and computer, and this is a problem for their families. The students said that they did not know how to spend time in home and overwhelmed from staying at home.

Discussion

Pandemic and isolated life were caused a changes of students' emotions status, daily life routines, school and education, friendships and family relations. Student were sensitive to complying with the appropriate rules for the pandemic. But parents had been worried that their children used to much of social media or internet/computer. This can turn into commitment and danger for students in future.

Conclusion

In the pandemic process, it can be studied evaluation of free times for students. In all country, it can be done more comprehensive studies for impact of pandemic on all students. It is recommended to the researchers that examining all students' levels of loneliness, psychological well-being, and endurance in the pandemic process. It can be examined of distance education and its positive and negative effects. In this study, it was taken students views. The opinions of the families can be obtained.

Giriş

Bütün dünyayı ve her yaştan insanı çeşitli şekillerle etkisi altına alan Covid-19, Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından ilk kez 31 Aralık 2019

tarihinde salgın olarak tanımlanmıştır (WHO, 2020). İnsan organizmasında kuru öksürük, hâlsizlik ve hafif ateş gibi basit belirtiler gösteren virüs, bulaştığı her altı kişiden birinde ağır semptomlara sebep olsa da (WHO, 2020) bulaşıcılığı itibarıyla insanları tedbir almaya ve evlerine kapanmaya mecbur bırakmıştır. Planlanan etkinliklerin ve organizasyonların ertelenmesi, eğitim kademelerinde uzaktan (çevrim içi, online) eğitime geçilmesi, sokağa çıkma kısıtlamaları uygulanması bu tedbirlerden bazılarıdır. Tedbirler, insanların evlerine kapanması ve sosyalliği en düşük seviyede tutma noktasında birleşmektedir.

Salgın ve tedbirlere uyma zorunluluğu her yaştan insanı çeşitli şekillerde etkilemiştir. Covid-19 salgınından etkilenme, virüsün bulaşmasıyla oluşan bedensel sağlık sorunları gibi doğrudan veya salgınla ilintili anksiyete, stres ve panik gibi psikolojik sorunlar gibi dolaylı şekilde de olmaktadır (Aşkın, Bozkurt ve Zeybek, 2019). Uyulması gereken kurallardan psikolojik olarak en çok etkilenenlerin başında ise çocuklar gelmektedir. Covid-19'a yakalandıklarında, hafif semptomlar geçirdikleri ve daha düşük ölüm oranına sahip oldukları için (Courtney, Watson, Battaglia, Mulsant ve Szatmari, 2020) çocuk ve gençler salgından daha çok dolaylı olarak etkilenmektedir. Pandemi süreci ile ilgili çocukların stres faktörleri, ebeveynlerin stres faktörleri ile ilişkili bulunmuştur (Brown, Doom, Lechuga-Pena, Watamura ve Koppels, 2020). Çocukların yetişkinlere göre gündelik hayatlarını etkileyen duygusal olaylara karşı daha savunmasız olduğu açıktır (Bartlett, Griffin ve Thomson, 2020). Evde geçirilen zamanın artması, daha sınırlı hareket alanı, okuldaki sosyallikten mahrum kalmak gibi ani değişiklikler, çocuklarda ruh sağlığını olumsuz etkilemekte ve kaygı düzeyinde artışa neden olabilmektedir (Abukan, Yıldırım ve Öztürk, 2020). İhmal edilmeye en müsait olan konu ise çocukların ve gençlerin ruh sağlığıdır. Virüs kapma tehlikesi, bilginmede eksiklik yaşama, okul arkadaşları ve öğretmenleriyle görüşmekten mahrum olma, evde bireysel alan yetersizliği ve ailenin maddi yetersizliği gibi stres faktörleri çocuklarda sürekli ve ciddi etkiler oluşturabilmektedir (Brooks ve ark., 2020; Wang, Zhang, Zhao, Zhang ve Jiang, 2020). Uygulanan tedbirlerle çocukların sosyal hayattan mecburi olarak uzaklaşmalarının onların sosyal, fiziksel ve psikolojik iyilik halleri üzerinde direkt bir risk oluşturabileceği ileri sürülmektedir (Di Giorgio, Di Riso, Mioni ve Cellini, 2020). Normalde temizliğin sağlık için önemini öğretmek, yalnızca ailenin ve hayat bilgisi kitaplarının göreviyken bütün televizyon kanalları, kamu spotları ve sosyal alanlardaki afişler; temizliğin başvurulması gereken ilk ve

en önemli şey olduğunun altını çizmektedir. Çocukların ve gençlerin aniden bu zorunlu tedbirlere uymaya mecbur olmaları, onların gündelik yaşantılarındaki değişikliklerin büyüklüğünü de göstermektedir. Pandemi sürecinin, çocukların günlük rutinlerini ve aile içi ilişkilerini değiştirdiği düşünülmektedir.

Dünya genelinde okulların kapatılması, 188 ülkeden yaklaşık 1,5 milyar çocuk ve ergeni etkilemiştir (UNICEF, 2020). Okullar, yalnızca eğitim-öğretim veren bir yer değil aynı zamanda öğrencilerin akran gruplarıyla sosyal etkileşim ve iletişimde bulunmalarında aracı bir role de sahiptirler. Sosyal ve psikolojik açıdan ihtiyaçları olan çocuklar için bu tür uygulamalar, okulların sağladığı imkânlarla ulaşım eksikliğini ifade etmektedir (Lee, 2020). Pandemi sürecinde okulların kapatılması, yayılımın azalması açısından en iyi çözüm olarak görülmektedir. Mevcut uygulama, vaka ve vefat sayılarını azaltıp bulaşmayı önleyebileceği düşünülerek yürürlüğe konmuştur. Ancak okulları eğitime kapatma uygulaması, diğer sosyal mesafe kurlarlarının uygulanmasına göre %2-4 oranında ölümlere ve bulaşmalara engel olduğu ifade edilmiştir (Viner ve ark., 2020). Bir başka deyişle okulların kapanmasının salgının yayılımını önlemedeki rolü oldukça azdır. Okulların kapalı durma süresinin uzaması, öğrencilerin sosyal etkileşimleri ve öğrenme durumlarını olumsuz yönde etkilemektedir (Akat ve Karataş, 2020). Her çocuğun dersten aldığı verimin kontrol edilmesi, derse sağlıklı bağlanmasının sağlanması, içeriğin çocuk açısından anlaşılır olmasının mümkün kılması gerekmektedir. Uzaktan eğitim, bu sayılan nedenler ve uygulanabilirliği itibarıyla içinde birden fazla tehlike barındırmaktadır. Uzaktan eğitim, derse çevrim içi (online) olarak evden katılımı ifade etmesi itibarıyla yüz yüze eğitim kadar olmasa da belli bir nizam ve titizlik gerektirmektedir. Öğrencinin, ekipman ve donanımlarının tam, derse yönelik motivasyonu ve bağlantı seviyesinin ise yüksek olması beklenmektedir. Ancak uzaktan eğitim yoluyla bunu kontrol etmek oldukça güçtür. Duruma bir de öğretmen penceresinden bakmak gerekirse, yüz yüze eğitim uygulamaları noktasında herhangi bir sorunla karşılaşmayan öğretmenler, öğrencilere yönelik belirtilen bütün tehlikelerin merkezindedir. Dersin yürütücüsü ve sorumlusu rolündeki öğretmen, yüz yüze eğitimde öğrencinin motivasyonunu ve dersin kontrolünü daha kolay sağlayabilmektedir. Uzaktan eğitim sürecinde ise öğretmenler, eğitim sürecini yönetme ve eğitim araçlarını kullanma konusunda yetersiz kalmışlar (Rapanta, Botturi, Goodyear, Guardia ve Koole, 2020); planlama, derse katılım, iletişim ve ders platformu ile ilgili problemler ya-

şamışlardır (Demir ve Özdaş, 2020). Teknoloji, eğitimin uzaktan yürütülmesi konusunda çocuk ve ergenlere kolaylık sağlamış, bu süreçte öncelikle öğrenme kaynağı olarak algılanmıştır. Bununla birlikte sosyal medya ve çevrim içi oyunlar oynama, çocuk ve gençlerin pandemi sürecinde sosyal ilişkilerinin azalmasını önlemiş ve düşüncelerini ifade etme fırsatı vermiştir (Caffo, Scandroglio ve Asta, 2020). Bütün bu sayılan durumlar, uzaktan eğitimin ve teknoloji kullanımının artmasının somut ve görünen kısmıdır. Sürecin zorluğu ve ne kadar süreceğinin bilinmemesi itibarıyla asıl önemli olan ise soyut, ruhsal ve aslında görünmeyen kısmıdır. Arkadaşlarıyla olan sosyal etkileşimden mahrum olmak, teneffüs aralarında, okul çıkışlarında veya tatillerde oynanan oyunların yerini sanal oyunlara bırakması, iletişimin cüzi düzeyde tutularak sağlığın önceliğe alınması durumları; sürecin öğrenmelerde oluşan ruhsal yansımalarından sadece birkaçıdır. Pandemi sürecinin, çocukların arkadaşlık ilişkilerini ve okula bakışlarını değiştirdiği düşünülmektedir.

Pandemi konusu yaklaşık bir yıllık bir süreçte çeşitli çalışmalarda ele alınmış ve araştırmalar yapılmaya devam etmektedir. Bütün dünyayı yakından ilgilendiren bu durumun, çeşitli açılardan ele alınmaya ihtiyacı vardır. Pandemiyle birlikte ortaya çıkan pek çok risk olduğu düşünülmektedir. Bu araştırmada, pandemi sürecinin ortaokul ve lise öğrencilerinin günlük hayat, aile ve arkadaşlık ilişkileri, duygu durumu ve okula bakışı üzerindeki etkilerini incelemek amaçlanmıştır. Çalışmanın problem cümlesini, öğrencilerin bakış açısından Covid-19 pandemi sürecinin ortaokul ve lise öğrencileri üzerindeki etkilerinin neler olduğu oluşturmuştur. Çalışmanın alt problemleri şunlardır:

1. Pandemi süreci, öğrencilerin günlük rutinlerini nasıl etkilemiştir?
2. Pandemi süreci, öğrencilerin duygu durumunu nasıl etkilemiştir?
3. Pandemi süreci, öğrencilerin arkadaşlık ilişkilerini nasıl etkilemiştir?
4. Pandemi süreci, öğrencilerin okula bakışını nasıl etkilemiştir?
5. Pandemi süreci, öğrencilerin aile içi ilişkilerini nasıl etkilemiştir?

Yöntem

Araştırma Modeli

Çalışma, betimsel tarama modelinde tasarlanmıştır. Betimsel modellerde, neden-sonuç bağlantısı incelenerek sonuçlar yorumlanmaktadır (Can-soy ve Türkoğlu, 2019). Çalışmada, mevcut bir durumu olduğu gibi ortaya koymak amaçlanmıştır.

Çalışma Grubu

Çalışma grubunu Karabük ili Safranbolu ilçesi resmî ortaokul ve lise- lere devam eden öğrencilerden, velilerine çevrim içi olarak ulaşılarak izinleri alınan 5-12. sınıf 1359 öğrenci oluşturmaktadır. Katılımcılara ilişkin kişisel bilgilerin dağılımı Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Çalışma Grubuna İlişkin Kişisel Bilgilerin Dağılımı

		f	%			f	%
Öğrenim Kademesi	5.sınıf	135	9.9	Yaşadığı Ev	Daire	1139	83.8
	6.sınıf	156	11.5		Müstakil	220	16.2
	7.sınıf	169	12.4	Evin Yapısı	1 oda 1 salon	10	0.7
	8.sınıf	100	7.4		2 oda 1 salon	246	18.1
	9.sınıf	252	18.5		3 oda 1 salon	955	70.3
	10.sınıf	203	14.9		4 oda 1 salon	148	10.9
	11.sınıf	164	12.2	Kendine Ait Odası	Var	1010	74.3
	12.sınıf	180	13.2		Yok	349	25.7
Anne Öğrenim*	İlkokul	414	30.6	Baba Öğrenim*	İlkokul	196	14.7
	Ortaokul	219	16.1		Ortaokul	204	15.3
	Lise	394	29.1		Lise	442	33.3
	Üniversite	284	21.0		Üniversite	391	29.4
	Lisansüstü	41	3.2		Lisansüstü	94	7.3
Anne Meslek*	Çalışmıyor	944	69.9	Baba Meslek*	Çalışmıyor	54	4.0
	İşçi	84	6.2		İşçi	307	23.2
	Memur	43	3.4		Memur	145	10.9
	Serbest m.	100	7.4		Serbest m.	486	36.7
	Emekli	24	1.7		Emekli	106	8.4
	Profesyonel m.	154	11.4		Profesyonel m.	223	16.8
Aile Yapısı	Çekirdek aile	1150	84.7	Aile Gelir Durumu	Düşük gelirli	180	13.2
	Geniş aile	142	10.4		Orta gelirli	1111	81.8
	Tek ebeveynli	67	4.9		Yüksek gelirli	68	5.0

*Anne veya babasıyla ilgili bilgi verenlerin verileri dikkate alınmıştır.

Tablo 1’e göre öğrencilerin %9.9’u 5. sınıf, %11.5’i 6. sınıf, %12.4’ü 7. sınıf, %7.4’ü 8. sınıf, %18.5’i 9. sınıf, %14.9’u 10. sınıf, %12.2’si 11. sınıf ve %13.2’si 12. sınıfa devam etmektedir. Öğrencilerin %83.8’i apartman dairesinde oturmakta, %74.3’ünün kendine ait odası bulunmaktadır. Öğrencilerin %30.6’sının annesinin öğrenim durumu ilkökul, %33.3’ünün babasının öğrenim durumu lisedir; %69.9’unun annesi çalışmamakta, %36.7’sinin babası serbest meslek yapmakta, %84.7’si çekirdek aileye sahipken %81.8’inin ailesi orta düzeyde gelir seviyesine sahiptir.

Veri Toplama Araçları

Verilerin toplanmasında araştırmacılar tarafından geliştirilen anket formu kullanılmıştır. Bu süreçte problemi tanımlama, madde yazma, uzman görüşü alma, ön uygulama ve ankete son şeklini verme üzere dört merhaleli anket oluşturma süreci izlenmiştir (Büyüköztürk, 2005). Kontrol listesi şeklinde hazırlanan formda, araştırmacının amacı ve alt amaçları doğrultusunda katılımcıların pandemi sürecindeki davranışları, alışkanlıklarının

daki değişiklikler, duygu durumları, aile ve arkadaş ilişkilerine yönelik davranışlarını belirleyici ifadeler yer almıştır. Maddelerdeki ifadelere katılım düzeylerinin belirlenmesi için “Evet”, “Hayır” ve “Bazen” şeklinde derecelendirme sütunları eklenmiştir. Olumlu ve olumsuz ifadelerin yer aldığı toplam 68 maddeden oluşan form üçü Çocuk Gelişimi, biri Eğitim Bilimleri ve biri Psikolojik Danışmanlık alanından beş alan uzmanının görüşlerine sunulmuştur. Uzmanlardan maddeleri “uygun” veya “uygun değil” şeklinde değerlendirmeleri, uygun olmadığını düşündükleri maddeler için öneriler sunmaları istenmiştir. Görüşler ve öneriler doğrultusunda maddeler yeniden gözden geçirilmiş, altı maddenin ifadesinde düzeltme yapılmış ve beş yeni madde eklenmiştir. Form, 73 maddelik son halini almıştır. Formun başına katılımcılar için bazı kişisel bilgilerin edinilmesine yönelik sorular eklenmiş, sunuş metni ve yönerge yazılarak ön uygulamaya hazır hâle getirilmiştir. Form “Pandemiye İlişkin Öğrenci Görüşleri Anketi” olarak isimlendirilmiştir. Formda yer alan bilgiler, pandemi sürecinde öğrencilerin okula devam etmemesi nedeniyle internet ortamına aktarılmış ve çevrim içi olarak ön deneme uygulaması için on öğrenciden formu doldurması istenmiştir. Bu ön uygulamadan sonra, öğrencilerin cevaplamadığı madde olup olmadığı kontrol edilmiş ve herhangi bir sorunla karşılaşmadığından gerçek uygulamaya geçilmesi uygun görülmüştür. Çalışmada 73 maddelik veri toplama aracı güvenilirlik katsayısı .763 olarak belirlenmiştir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Çalışma için Karabük Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Etik Kurulu izni (24.12.2020 tarih, 2020/13 toplantı no ve Karar:6) ve Millî Eğitim Müdürlüğünden resmî izinler alınmıştır. Formun çevrim içi linki çocuğu ortaokul ve liseye giden velilere gönderilmiş, açıklama bölümünde yer alan veli onam formunu imzaladıktan sonra çocuklarının doldurması talep edilmiştir. Veriler bilgisayar ortamında analiz edilmiştir. Veriler Covid-19 pandemi sürecinde öğrencilerin günlük hayat rutinlerine ilişkin görüşler (15 madde), duygu durum değişikliklerine ilişkin görüşler (11 madde), arkadaşlık ilişkilerine ilişkin görüşler (7 madde), okul ve derslerle ilgili görüşler (14 madde) ve aile içi ilişkilere yönelik görüşler (26 madde) şeklinde gruplandırılmıştır. Verilerin analizinde, her bir maddeye katılım oranı frekans ve yüzdeleri hesaplanmıştır.

Bulgular

Çalışmanın bulguları, araştırmanın alt problemlerine göre formda yer alan maddeler gruplandırılarak tablolar hâlinde sunulmuştur. Tablo 2’de öğrencilerin pandemi sürecinde günlük hayat rutinlerine ve Tablo 3’te duyu durumuna ilişkin görüşleri sunulmuştur.

Tablo 2. Günlük Hayat Rutinlerine İlişkin Görüşler

Covid19 Pandemisinde ...	Evet		Hayır		Bazen	
Her zamankinden daha geç yattım.	678	49.9	212	15.6	469	34.5
Her zamankinden daha geç uyandım.	434	31.9	495	36.4	430	31.6
Günde üç öğün yemek yedim.	626	46.1	384	28.3	349	25.7
Günde iki öğün yemek yedim.	500	36.8	452	33.3	407	29.9
Düzensiz/atıştırma ağırlıklı beslendim.	362	26.6	462	34.0	535	39.4
Kabızlık, şişkinlik vb. sindirim sorunları yaşadım.	148	10.9	994	73.1	217	16.0
Düzenli egzersiz/spor yaptım.	240	17.7	482	35.5	637	46.9
Her zamankinden daha az hareket ettim.	737	54.2	340	25.0	282	20.8
Her zamankinden daha fazla TV izledim.	427	31.4	623	45.8	309	22.7
Ders dışı zamanlarda bilgisayar/tablet/internet kullanımım arttı.	878	64.6	192	14.1	289	21.3
Eskiden olduğundan daha fazla kitap okudum.	375	27.6	576	42.4	408	30.0
Gazete ve dergiler okudum.	168	12.4	926	68.1	265	19.5
Temizlik/hijyen kurallarına her zamankinden daha fazla uydum.	1185	87.2	57	4.2	117	8.6
Temizlik kurallarına her zamanki kadar uydum.	795	58.5	398	29.3	166	12.2
Sosyal mesafe kuralına uygun davrandım.	1216	89.5	18	1.3	125	9.2

Tablo 2’ye göre pandemi sürecinde öğrencilerin %34.5’i bazen ve %49.9’u genellikle daha geç yatmış, %31.6’sı bazen ve %31.9’u her zamankinden daha geç uyanmıştır. Öğrencilerin %46.1’i günde üç öğün yemek yerken %36.8’i iki öğün yemek yemiş ve %34’ü dışında kalanlar düzensiz/atıştırma ağırlıklı beslenmiş, %73.1’i kabızlık veya şişkinlik gibi bir sindirim sorunu yaşamamıştır. Öğrencilerin %46.9’u bazen ve %17.7’si genellikle düzenli egzersiz/spor yaparken %25’i dışında öğrenciler her zamankinden daha az hareket etmişlerdir. Öğrencilerin %22.7’si bazen olmak üzere %54.1’i her zamankinden daha fazla TV izlemiş, %14.1’i dışında kalan öğrenciler ders dışı zamanlarda her zamankinden daha fazla bilgisayar/tablet/internet kullanmışlardır. Öğrencilerin %30’u bazen olmak üzere %57.6’sı eskiden okuduğundan daha fazla kitap okumuş, %68.1’i gazete ve dergi okumamıştır. Öğrencilerin %4.2’si dışındakiler temizlik/hijyen kurallarına her zamankinden daha fazla uymuş, %1.3’ü dışındakiler sosyal mesafe kurallarına uygun davranmıştır.

Tablo 3. Duygu Durumuna İlişkin Görüşler

Covid19 Pandemisinde Evde Kaldığım Sürece ...	Evet		Hayır		Bazen	
Genellikle kendimi kötü hissettim.	549	40.4	333	24.5	477	35.1
Her şeyin yolunda olduğunu düşündüm.	279	20.5	690	50.8	390	28.7
Genellikle halimden memnundum.	481	35.4	460	33.8	418	30.8
Ailemden birinin hasta olacağından endişelendim.	1011	74.4	163	12.0	185	13.6
Covid-19'a yakalanacağımdan korktum.	780	57.4	351	25.8	228	16.8
Pandeminin hiç bitmeyeceği hissine kapıldım.	795	58.5	298	21.9	266	19.6
Pandemi haberlerini merakla izledim.	637	46.9	305	22.4	417	30.7
Pandemi hakkında duyduğum şeyler kafamı karıştırdı.	659	48.5	361	26.6	339	24.9
Pandemi hakkında kendim araştırma yaptım.	474	34.9	536	39.4	349	25.7
Pandemi süreciyle ilgili yaşananlardan bunaldım.	1048	77.1	110	8.1	201	14.8
Akrabalarımдан/tañıdıklarımдан birinin Covid-19'a yakalandığını duyup üzüldüm.	1031	75.9	264	19.4	64	4.7

Tablo 3'e göre pandemi döneminde evde kaldığı sürece öğrencilerin %35.1'i bazen olmak üzere %75.5'i genelde kendini kötü hissetmiş, %50.8'i her şeyin yolunda olmadığını ve %33.8'i hâlimden memnun olmadığını düşünmüştür. Öğrencilerin %13.6'sı bazen olmak üzere %88'i ailesinden birinin hasta olacağından korkmuş, %16.8'i bazen olmak üzere ve %74.2'si kendisinin Covid-19'a yakalanacağından korkmuştur. Öğrencilerin %19.6'sı bazen olmak üzere %78.1'i pandeminin hiç bitmeyeceği hissine kapılırken %22.4'ü dışında kalan öğrenciler pandemi haberlerini merakla izlemişler, %24.9'u bazen olmak üzere %73.4'ünün duyduğu haberler kafasını karıştırmış ancak %25.7'si bazen olmak üzere %60.6'sı pandemi hakkında kendisi araştırma yapmıştır. Öğrencilerinin %8.1'i dışındakiler pandemiyle ilgili yaşadıklarından bunaldığını ve %19.4'ü dışındakiler akraba ya da tanıdıklarından birinin Covid-19'a yakalandığını duyup üzüldüğünü belirtmiştir.

Tablo 4'te öğrencilerin arkadaşlık ilişkilerine, Tablo 5'te okul ve derslere ilişkin görüşleri sunulmuştur.

Tablo 4. Arkadaşlık İlişkilerine Yönelik Görüşler

Covid19 Pandemisinde ...	Evet		Hayır		Bazen	
Arkadaşlarımla birimizin evinde görüşmeye devam ettik.	122	9.0	1062	78.1	175	12.9
Arkadaşlarımla akıllı telefon veya telefonla görüştüm.	1095	80.6	105	7.7	159	11.7
Arkadaşlarımla park, bahçe, kafe vb. yerlerde oynadım/vakit geçirdim.	272	20.0	771	56.7	316	23.3
Arkadaşlarımla okula gittiğimde görüştüm.	957	70.4	289	21.3	113	8.3
Arkadaşlarımı özledim.	1127	82.9	115	8.5	117	8.6
Arkadaşlık ilişkilerim iyi yönde gelişti.	470	34.6	583	42.9	306	22.5
Arkadaşlarımla iletişimim azaldı.	761	56.0	372	27.4	226	16.6

Tablo 4'e göre katılımcı öğrencilerin %78.1'i pandemi sürecinde arkadaşlarıyla birbirlerinin evinde görüşmeye devam etmeyerek ve %56.7'si arkadaşlarıyla park, bahçe, kafe vb. yerlerde görüşmeyerek pandemi kurallarına uygun davranmıştır. Öğrencilerin %11.7'si bazen olmak üzere %92.3'ü arkadaşlarıyla telefonla görüşmüş, %8.3'ü bazen olmak üzere %78.7'si arkadaşlarıyla okula gittiğinde görüşmüştür. Öğrencilerin %8.6'sı bazen olmak üzere %91.5'i arkadaşlarını özlediğini, %22.5'i bazen olmak üzere %57.1'i arkadaşlık ilişkilerinin iyi yönde geliştiğini belirtirken %16.6'sı bazen olmak üzere %72.6'sı arkadaşlarıyla iletişimlerinin azaldığını ifade etmiştir.

Tablo 5. Okul ve Derslerle İlgili Görüşler

Covid19 Pandemisinde Okula Gidemediğim için...	Evet	Hayır	Bazen
Dersleri çevrim içi/online takip ettim.	1159 85.3	42 3.1	158 11.6
Dersleri televizyon/EBA programından takip ettim.	538 39.6	428 31.5	393 28.9
Hiçbir dersi kaçırmadım.	599 44.1	250 18.4	510 37.5
Pek çok derse katılamadım.	222 16.3	915 67.3	222 16.3
Ödevlerimi düzenli şekilde yaptım.	919 67.6	135 9.9	305 22.4
Okuldan/öğrencilikten soğudum.	468 34.4	595 43.8	296 21.8
Derslerimi eskisinden daha önemsiz buldum.	372 27.4	743 54.7	244 18.0
Okulu/okuldaki günlerimi özledim.	1111 81.8	123 9.1	125 9.2
Öğretmenlerimle sınıfta ders yapmayı özledim.	1098 80.8	127 9.3	134 9.9
Okulların açılması/derslerle ilgili haberleri takip ettim.	1035 76.2	108 7.9	216 15.9
Okula gitmediğim için memnundum.	214 15.7	805 59.2	340 25.0
Derslerimden geri kaldığımı düşündüm.	767 56.4	309 22.7	283 20.8
Derslerimde başarısız olacağımdan endişe duydum.	841 61.9	240 17.7	278 20.5
Derslerin pandemi sonrasında da uzaktan olmasını diledim.	178 13.1	997 73.4	184 13.5

Tablo 5'e göre Covid-19 pandemisinde okula gidemediği için öğrencilerin 11.6'sı bazen olmak üzere %96.9'u dersleri çevrim içi, %28.9'u bazen olmak üzere %68.5'i dersleri televizyon/EBA programından takip etmiştir. Öğrencilerin %37.5'i bazen olmak üzere %81.6'sı hiçbir dersi kaçırmadığı, %67.3'ü pek çok derse katılamadığı, %9.9'u dışında ödevlerini düzenli şekilde yaptığı görülmektedir. Öğrencilerin %21.8'i bazen olmak üzere %56.2'si okuldan/öğrencilikten soğuduğunu, %18'i bazen olmak üzere %45.4'ü dersleri önemsiz bulduğunu, %9.1'i hariç okulu/okuldaki günlerini özlediğini belirtirken %9.3'ü hariç öğretmenleriyle sınıfta ders yapmayı özlediklerini belirtmişlerdir. Öğrencilerin %15.9'u bazen olmak üzere %92.1'i okulların açılması/derslerle ilgili haberleri takip etmiş, %59.2'si okula gitmediği için memnuniyetsizliğini belirtmiştir. Öğrencilerin %22.7'si dışındakiler derslerinden geri kaldığını düşünürken, %17.7'si dışındakiler derslerinde başarısız olacağından endişe duymuştur. Derslerin pandemi son-

rasında da uzaktan eğitim yoluyla yapılmasını dileyen öğrencilerin oranı ise yalnızca %26.6'dır. Tablo 6'da öğrencilerin aile içi ilişkilerine yönelik görüşleri sunulmuştur.

Tablo 6. Aile İçi İlişkilere Yönelik Görüşler

Covid19 Pandemisinde...	Evet	Hayır	Bazen			
Ailemle birlikte vakit geçirmekten mutlu oldum.	919	67.6	146	10.7	294	21.6
Aile olduğumuzu daha fazla hissettim.	912	67.1	234	17.2	213	15.7
Ailemle daha iyi vakit geçirdim.	915	67.3	150	11.0	294	21.6
Aile içinde (annem-babam-kardeşlerimle) tartışmalarımız arttı.	290	21.3	688	50.6	381	28.0
Aile bireyleri olarak iletişim/etkileşimimiz azaldı.	142	10.4	1047	77.0	170	12.5
Kardeşim/kardeşlerimle (varsa) kavgalarımız/tartışmalarımız arttı.*	349	25.7	465	34.2	386	28.4
Kardeşim/kardeşlerimle (varsa) birlikte vakit geçirmek hoşuma gitti.*	650	47.8	150	11.0	391	28.8
Ailemle ortak etkinlikler/faaliyetler yaptık.	577	42.5	279	20.5	503	37.0
Daha fazla yalnız kalma fırsatım oldu.	744	54.7	374	27.5	241	17.7
Ailem bana karşı daha anlayışlıydı.	769	56.6	218	16.0	372	27.4
Ailem bana karşı daha sabırsızdı (öfkeliydi).	142	10.4	913	67.2	304	22.4
Her gün evde, ailemle birlikte olmaktan bunaldığımı hissettim.	347	25.5	603	44.4	409	30.1
Zamanımı nasıl değerlendireceğimi bilemedim.	661	48.6	300	22.1	398	29.3
Resim, müzik, kitap okuma gibi hobilerimle ilgilenme fırsatı buldum.	748	55.0	264	19.4	347	25.5
Evde yapabileceğim yeni hobiler edindim.	675	49.7	447	32.9	237	17.4
Aileme işlerinde yardım ettim.	931	68.5	89	6.5	339	24.9
Ailece pandemi hakkında konuşup kararlar aldık.	615	45.3	404	29.7	340	25.0
Evdeki/aile içindeki sorumluluklarım arttı.	819	60.3	285	21.0	255	18.8
Annem-babamın tartışmaları arttı.*	92	6.8	970	71.4	216	15.9
Annem-babam benimle daha fazla ilgilendi.*	719	52.9	277	20.4	363	26.7
Ailemdelikleri (anne-baba-kardeş-aile büyükleri) pandemi kurallarına uymaları için uyardım.	920	67.7	203	14.9	236	17.4
Ailemin pandemi kurallarına uymam konusundaki uyarılarını dikkate aldım.	1221	89.8	35	2.6	103	7.6
Derslere katılıp takip edememem ailem için sorun oluşturdu.	393	28.9	689	50.7	277	20.4
İnternet/sosyal medyayı dersle ilgili olmayan konularda kullanmam ailem için sorun oluşturdu.	398	29.3	591	43.5	370	27.2
Tablet/bilgisayar oyunlarıyla vakit geçirmem ailem için sorun oluşturdu.	456	33.6	505	37.2	398	29.3
Evin içinde çok hareketli olmam ailem için sorun oluşturdu.	166	12.2	945	69.5	248	18.2

*Kardeşi, anne veya babası olanların verdiği bilgiler dikkate alınmıştır.

Tablo 6'ya göre Covid-19 pandemisinde öğrencilerin %21.6'sı bazen olmak üzere %89.2'si ailesiyle vakit geçirmekten mutlu olmuş, %15.7'si bazen olmak üzere %82.8'i daha fazla aile olduklarını hissetmiş ve %21.6'sı bazen olmak üzere %88.9'u ailesiyle daha iyi vakit geçirmiştir. Öğrencilerin %50.6'sı aile içi tartışmalarında bir artış olmadığını belirtirken %77'si aile bireyleri olarak iletişimlerinin/etkileşimlerinin azalmadığını belirtmiştir. Öğrencilerin %28.4'ü bazen olmak üzere %54.1'inin kardeşleriyle tartışmalarının arttığını belirtmesine rağmen, %28.8'i bazen olmak üzere %76.6'sı kardeşleriyle birlikte vakit geçirmekten hoşlandığını belirtmiştir. Öğrencile-

rin %20.5'i dışındakiler ailesiyle ortak etkinlikler yaptığını %27.5'i dışındakiler daha fazla yalnız kalma fırsatı olduğunu, %16'sı dışındakiler ailesinin kendisine karşı daha anlayışlı olduğunu belirtirken %67.2'si ailesinin kendisine karşı sabırsız/öfkeli olmadığını belirtmiştir. Öğrencilerin %30.1'i bazen olmak üzere %55.6'sı her gün ailesiyle birlikte evde olmaktan bunaldığını, %22.1'i dışındakiler zamanını nasıl değerlendireceğini bilemediğini belirtmiştir. Öğrencilerin %19.4'ü dışındakiler resim ve müzik gibi hobileriyle uğraşma fırsatı bulduğunu, %32.9'u dışındakiler yeni hobiler edindiğini, %6.5'i dışındakiler ailesine işlerinde yardım ettiğini belirtmiştir. Pandemiyle ilgili olarak öğrencilerin %25'i bazen olmak üzere %70.3'ü ailece konuşup kararlar aldıklarını, %18.8'i bazen olmak üzere %79.1'i ev içindeki sorumluluklarının arttığını, %71.4 anne-babalarının tartışmalarının artmadığını ve %26.7'si bazen olmak üzere %79.6'sı anne-babasının kendisiyle daha fazla ilgilendiğini belirtmiştir. Öğrencilerin %17.4'ü bazen olmak üzere %85.1'i aile çevresindekileri pandemi kullarına uyma konusunda uyardığını, %2.6'sı dışındakilerin ailesinin pandemi kuralları konusundaki uyarılarını dikkate aldığı da görülmektedir. Pandemi sürecinde öğrencilerin %50.7'si dışındakiler derslere katılıp takip edememesinin, %43.5'i dışındakilerin internet/sosyal medyayı dersler dışında kullanmasının, %37.2'si dışındakilerin tablet/bilgisayar oyunlarıyla vakit geçirmesinin ve %69.5'i dışındakilerin evin içinde çok hareketli olmasının ailesi için sorun oluşturduğu görülmektedir. Buna göre pandemi sürecinde öğrencilerin büyük çoğunluğunun anne-babası ve kardeşleriyle daha iyi vakit geçirdiği, ortak etkinlikler yaptığı ve bu durumdan hoşnut olduğu, ailesinin daha anlayışlı olduğu, sabırsız/öfkeli davranmadığı ve kendisiyle daha fazla ilgilendiği görüşünde oldukları söylenebilir. Yani öğrencilerin büyük çoğunluğunun daha fazla yalnız kalma, hobileriyle ilgilenme ve yeni hobiler edinme fırsatı olduğunu, ev içi sorumluluklarının arttığını, ailesine işlerinde yardım ettiğini, pandemi hakkında konuşup kararlar aldıklarını, pandemi kuralları konusunda ailesinin uyarılarını dikkate aldıklarını söylemek mümkündür. Öğrencilerin dersleri takip edememesi, ders dışı zamanlarında internet/sosyal medya kullanmaları, bilgisayarda oyun oynamalarının aile içinde sorun oluşturduğu, öğrencilerin çoğunluğunun zamanını nasıl geçireceğini bilemediği ve evde kalmaktan bunaldığı da söylenebilir.

Tartışma

Pandemi sürecinde öğrencilerin çoğunluğunun daha geç yatıp daha geç uyandığı, günde iki veya üç öğün yemek yediği ve düzensiz/atıştırma

ağırlıklı beslendiği, çoğunluğunun herhangi bir sindirim sorunu yaşamadığı belirlenmiştir. Öğrencilerin %35.5'i dışında çoğunluğu her zaman olmasa da egzersiz yaptığını, fakat çoğunluğunun her zamankinden daha az hareket ettiği ve her zamankinden daha fazla TV izlediği, ders dışı zamanlarda bilgisayar/tablet/internet kullandığı belirlenmiştir. Öğrencilerin %30'u bazen olmak üzere eskisine göre daha fazla kitap okuduğu, çoğunluğunun gazete veya dergi okumadığı belirlenmiştir. Temizlik/hijyen kurallarına öğrencilerin tamamına yakınının her zamankinden daha fazla uydukları ve sosyal mesafe kurallarına uygun davrandıkları belirlenmiştir. Öğrencilerin uyku ve beslenme düzeninin değişmesi, evde kaldığı sürece hareket imkânının sınırlı olduğu, zamanlarının çoğunu evde yapılabilecek işler olan TV izleme veya bilgisayar kullanma gibi etkinliklerle geçirmeleri beklenen bir durumdur. Okula gitmek zorunda olmamak TV veya internet aracılığıyla işlenen ders zaman dilimine göre yeni bir düzen oluşturmayı gerekli kılmıştır. Ayrıca evde yapılabilecekler okul döneminde okula gitme, sosyal faaliyetlere katılma veya dışarda farklı etkinliklerle vakit geçirmeye göre oldukça sınırlıdır. Konuyla ilgili olarak Di Giorgio ve arkadaşları (2020), 2-5 yaş arası çocuğu olan 245 anne ile yaptıkları çalışmada çocukların ve annelerin uyku kalitesinde kötüleşme olduğu ve çocukların duygusal belirtileri ile öz düzenlemede güçlük yaşadığı sonucuna ulaşmışlardır. Brown ve arkadaşları (2020) 18 yaş altı çocukları olan ebeveynlerle yaptıkları çalışmada, ebeveynler çocuklarının %21-47'sinin sağlıklarında ve uyku sürelerindeki değişiklikler olduğunu belirtmişlerdir. Chen ve arkadaşları (2020), okul çocuklarının pandemi sürecinde sosyal medya ve teknoloji kullanımının arttığını saptamışlardır. Pandemi sürecinin yalnızca öğrencilerin değil bütün bireylerin günlük rutinleri üzerinde değişime neden olduğu söylenebilir.

Çalışmada öğrencilerin pandemi döneminde evde kaldığı sürece kendini kötü hissettiği ve yaklaşık yarısının her şeyin yolunda olmadığını düşündüğü, buna rağmen ancak %33.8'inin hâlden memnun olmadığı belirlenmiştir. Öğrencilerin çoğunluğunun ailesinden birinin veya kendisinin Covid-19'a yakalanacağından korktuğu, pandeminin hiç bitmeyeceği hissine kapıldığı, pandemi haberlerini merakla izledikleri ve duyduklarının kafalarını karıştırdığı, kendilerinin de ayrıca konuyla ilgili araştırma yaptığı belirlenmiştir. Öğrencilerin yaklaşık %92'sinin pandemiyle ilgili yaşadıklarından bunaldığı ve %80'ine yakınının akraba ya da tanıdıklarından birinin Covid-19'a yakalandığını duyarak üzüldüğü belirlenmiştir. Öğrencilerin genel olarak ailesinden birinin veya kendisinin hastalanmaktan korkması yaşanan

süreçte dünya genelinde hasta ve ölü sayısının artması, bu durumun günün her saatinde iletişim araçlarıyla duyurulması, ulusal tedbirler kapsamında evde kalarak belirlenen kurallara uyma zorunluluğu veya kurallara uyulmadığında cezaların uygulanması, yakın çevresindeki kişilerin hastalanıp öldüğünü öğrenmeleri gibi stres oluşturan durumlar nedeniyle olabilir. Yine yaşanan sürecin kısıtlamalar artarak devam etmesi, öğrencilerin pandeminin hiç bitmeyeceği fikrine kapılmalarına neden olmuş olabilir. Duygu değişiklikleri, çocuk veya diğer bütün yetişkinlerde görülebilecek bir durumdur. Kurt-Demirbaş ve Sevgili-Koçak (2020), 2-6 yaş çocuğu olan ebeveynlerle yaptıkları çalışmada ebeveynlerin duygularında ve hayatın anlamına ilişkin görüşlerinde değişiklikler olduğunu ek olarak da günlük rutinlerindeki değişikliklere yönelik sorunlarla mücadele içinde olduklarını saptamışlardır. Çin’de, yaşları 3-10 arasında değişen 168 kız, 142 erkek toplam 310 çocukla yapılan bir çalışmada, sinirlilik ve dikkat dağınıklığı hayatlarına ek olarak sarılmaya ve pandemi hakkında soru sormaya karşı oldukları bulunmuştur (Jiao ve ark., 2020). Yine Çin’de yapılan kesitsel çalışmada 12-18 yaş lise öğrencilerinin %43 depresyon belirtisi, %37 kaygı belirtisi gösterdikleri bulunmuştur (Zhou ve ark., 2020). Çin’de 584 ergenle yapılan araştırmada, pandemi sürecinde gençlerin %40’ının psikolojik problem yaşamaya eğilimli olduğu bulunmuştur (Liang ve ark., 2020). Erol ve Erol (2020) çalışmalarında, ebeveyn ve öğrencilerin kendilerini bu süreçte daha korkulu ve kaygılı hissettiklerini belirlemişlerdir. Şengün ve Toptaş (2020) üniversite öğrencileriyle yaptıkları çalışmada öğrencilerin salgın sürecinden; psikolojik, sosyolojik, ekonomik yönden etkilendiğini bulmuştur. Tarkoçin, Alagöz ve Boğa (2020), okul öncesi dönem çocuğu olan annelerle yaptıkları çalışmada, pandemi sonrasında çocuklarında “kaygı, korku, agresif/öfkeli/saldırgan davranışlar, aşırı hareketlilik” gibi davranışların ortaya çıktığını, çocukların uyku düzeninde bozulmalar olduğu, el temizliğine dikkatte ve iletişim araçlarını kullanmada artış olduğu, çocukların dışarı çıkmaktan yana endişe duydukları bulunmuştur. Alan yazında SARS gibi bulaşma özelliği olan hastalıkların, bireyde anksiyete, stres, depresyon seviyesini artırdığına işaret eden çalışmalar mevcuttur (Aşkın, Bozkurt ve Zeybek, 2019; Küçük-Biçer ve İlhan, 2020). Brown ve arkadaşları (2020) ile Chen ve arkadaşları (2020) da pandeminin çocuklarda stres, depresyon ve diğer psikolojik sorunlarda artışa sebep olduğunu ortaya koymuşlardır. Gassman-Pines, Ananat ve Fitz-Henley (2020) 645 ebeveynle yaptıkları çalışmada, pandemi sürecinde çocukların ve ebeveynlerinin ruh sağlığının pandemi öncesine göre daha düşük olduğunu

belirlemiştir. Tang, Xiang, Cheung ve Xiang (2020) pandemi süreciyle ilgili 342 ilkököl ve ortaokul öğrencisiyle yaptıkları kesitsel çalışmada en çok ifade edilen üç duygu durumun, %24.9 anksiyete, %19.7 depresyon ve %15.2 stres olduğunu bulmuşlardır. Pandemi ve pandemi sürecinde yaşanan durumların, öğrenciler ve diğer bireylerde başta stres olmak üzere olumsuz duygu durumlarının artışına neden olduğu söylenebilir.

Çalışmada, öğrencilerin çoğunluğu arkadaşlarıyla yüz yüze görüşmediğini ve ancak okul döneminde veya telefonla görüştiklerini, genel olarak arkadaşlarını özlediklerini belirtmişlerdir. Öğrenciler arkadaşlarıyla iletişimlerinin genel olarak iyi yönde geliştiğini ve çoğunlukla da arkadaşlarıyla iletişimlerinin azaldığını belirtmişlerdir. Okul, akranların bir araya gelip görüşebildikleri ve etkileşimde buldukları bir ortamdır. Okula gidemiyor olmak veya evden çıkamamak, öğrencilerin akranlarıyla görüşmelerini engellemiş ve ancak telefonla görüşmeleri mümkün olabilmektedir. Erol ve Erol (2020) ilkököl öğrencileri ve ebeveynleriyle yaptıkları çalışmalarında, öğrencileri en fazla etkileyen etmenlerden birinin arkadaşlarından mahrum olmak olduğunu bulmuşlardır. Süreç itibarıyla arkadaşlarıyla etkileşimde bulunamayan çocukların, saldırgan davranışlarında artış gözlenmiştir. Çalışmadaki bir diğer bulgu, arkadaşlarından uzak kalan çocukların pandemi süresince teknolojik materyal kullanma eğilimlerinin arttığıdır. Kara (2020), 2590 öğrenciyle yaptığı çalışmasında, öğrencilerin arkadaşlarıyla bazen iletişim kurduklarını bulmuştur. Buzzi ve arkadaşlarının (2020) 2064 ergenle yaptıkları çalışmada, ergenlerin arkadaşlık ilişkilerinde azalma olduğu, dijital araçlarla görüşmelerin arttığı ancak yüz yüze görüşmelerin azaldığı bulunmuştur. Bu bulguların da çalışma bulgularını destekler nitelikte olduğu görülmektedir.

Çalışmada öğrencilerin çoğunluğunun pandemi sürecinde derslerini çevrim içi veya EBA aracılığıyla takip ettiği, derslerini takip edip ödevlerini düzenli şekilde yaptığı, okulda öğretmenleriyle ders yapmayı özlediği, okula gidememekten memnun olmadıkları, derslerinden geri kaldığını düşünüp başarısız olmaktan endişe ettikleri, okulların açılıp derslerin başlamasıyla ilgili haberleri yakından takip ettikleri belirlenmiştir. Pandemi sürecinin uzamasıyla derslerde değerlendirmenin yapılamayışı özellikle liseye veya üniversiteye geçiş merhalesindeki öğrencilerin endişelenmesine neden olabilir. Çoğunlukla dersleri takip edebilseler de zaman zaman uzaktan eğitimle ilgili yaşanan aksaklıklar okulda ders yapmaya özlem duymaları, aynı

zamanda sosyal ortamda bulunma özlemi veya evde kalmaktan sıkılmanın sonucu olabilir. Yapılan çalışmalarda, pandemi sürecinde uzaktan eğitimle ilgili yaşanan aksaklıklar ve etkileri ortaya konmuştur. Külekçi-Akyavuz ve Çakın (2020), okul yöneticileriyle yaptıkları çalışma doğrultusunda Covid-19 süresince eğitim sistemine yönelik, bilgi ve iletişim eksikliği, teknik yetersizlik ve planlama yetersizliği yaşandığını belirlemiştir. Bakioğlu ve Çevik'in (2020) çalışmalarında, fen bilgisi öğretmenleri pandemi sürecinde öğrencilerin uzaktan eğitimde derslere katılım düzeyinin, internet bağlantısının ve öğrencilerle iletişimlerinin düşük olduğunu ifade etmişlerdir. Uzaktan eğitim süreci daha büyük yaş grubu olan üniversite öğrencilerinde de olumsuz deneyimler oluşturmuştur. Akdemir ve Kılıç (2020) üniversite öğrencileriyle yaptıkları çalışmada, öğrencilerin mecburi uzaktan eğitim uygulamasına yönelik olumsuz deneyime sahip olduklarını, uygulamanın düşük akademik katkı sağladığını ve motivasyon eksikliği yaşadıklarını bulmuşlardır. Dolmacı ve Dolmacı (2020), Oflaz ve Adalar (2020) öğrencilerin uzaktan eğitime kıyasla yüz yüze eğitimi seçtikleri ve uzaktan eğitimin etkileşim bağlamında eksiklikleri olduğunu belirtmişlerdir. Gören, Gök, Yalçın, Görengin ve Çalışkan (2020) da çalışmalarında öğrenci, öğretmen, veli ve okul yöneticilerinin uzaktan eğitime kıyasla yüz yüze eğitimi daha verimli bulduklarını belirlemişlerdir. Erol ve Erol (2020) çalışmalarında, öğrencilerin izolasyon sürecinde öğretmenleriyle daha fazla iletişime geçmek istediklerini belirlemişlerdir. Yurtbakan ve Akyıldız (2020); öğrenciler, veliler ve öğretmenlerin, derslerin sınıf ortamında işlendiğinde daha etkileşimli olduğunu, öğrencilerin daha kolay öğrenim sağladıklarını ve yüz yüze eğitimi tercih ettiklerini ifade etmişlerdir. Usta ve Mahiroğlu (2008) çalışmalarında, uzaktan eğitim alan öğrencilerin hem uzaktan hem yüz yüze eğitim alan öğrencilere göre dersten daha az doyum aldıkları belirlenmiştir. Ayrıca ön test sonuçlarına göre çevrim içi ders alan öğrencilerin diğerlerine göre daha az başarılı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yine Kurnaz ve Ergün (2019) çalışmalarında öğrenme biçimlerinin, ders kaydını izlemenin, derse katılımın çevrim içi ders başarısı üzerinde etkili olduğunu bulmuştur. Öğrencilerin pandemi öncesi uzaktan eğitim deneyimi olmadığından duruma alışmaları da güç olmuş olabilir. Gömleksiz ve Pullu (2020) ile Kırmızı (2015) çalışmalarında, hazırbulunuşluk durumunun öğrenci memnuniyeti ve motivasyonu üzerinde etkili olduğunu ortaya koymuşlardır. Öğrencilerin okulda ders yapmayı özlemeleri yanında farklı bulgular da mevcuttur. Oflaz ve Adalar (2020), ortaokul öğrencilerinin hobileriyle ilgilenmeye vakit ayırabilmelerinden ötürü

uzaktan eğitimi sevdiklerini, Tang ve arkadaşları (2020) da ilk ve ortaokul öğrencilerinin %21.4'ünün okulların kapanmasından memnunluk duyduklarını belirlemişlerdir.

Çalışmada, pandemi sürecinde öğrencilerin genel olarak anne-babası ve kardeşleriyle daha iyi vakit geçirdiği, ortak etkinlikler yaptığı ve bu durumdan hoşnut olduğu, ailesinin daha anlayışlı olduğu, sabırsız/öfkeli davranmadığı ve kendisiyle daha fazla ilgilendiği görüşünde olduğu; daha fazla yalnız kalma, hobileriyle ilgilenme ve yeni hobiler edinme fırsatı olduğu, ev içi sorumluluklarının arttığı, ailesine işlerinde yardım ettiği, pandemi hakkında konuşup kararlar aldığı, pandemi kuralları konusunda ailesinin uyarılarını dikkate aldığı belirlenmiştir. Fakat bunların yanında dersleri takip edememesi, internet/sosyal medya kullanımı, bilgisayarda oyun oynaması aile içinde sorun oluşturmuş ve öğrencilerin çoğunluğu zamanını nasıl geçireceği konusunda sorun yaşayıp evde kalmaktan bunalmıştır. Bütün aile bireylerinin evde olması, özellikle çalışan ebeveynlerin çocuklarıyla birlikte vakit geçirebilmeleri için önemli bir fırsata dönüşmüş olabilir. Ayrıca öğrencilerin zamanlarının büyük bir bölümünü okulda geçirmeleri nedeniyle ilgilenemedikleri hobileri veya ev içi sorumlulukları ve yalnız kalmak için zaman ayırmaları da mümkün olmuş görünmektedir. Öğrencilerin ev içindeki zamanlarını geçirmeleri için bilgisayar, akıllı telefon ve internet kullanımının artması doğal görülebilir fakat gerek çok fazla teknolojik materyallerle zaman geçirme konusu gerekse öğrencinin derslerine zaman ayırmaması, teknolojik araçlarla ilgili olumsuz etkilerin farkında olan aileler için sorun oluşturmuş olabilir. Çalışma bulgularıyla benzer olarak Ergül ve Yılmaz (2020) çalışmalarında, salgın sürecinde aile içindeki iletişimlerin ailedeki etkileşimi, ebeveynliği, duygusal ve fiziksel yeterliliği olumlu yönde etkilediğini belirlemişlerdir. Şahin, Tarsuslu, Durat ve Arıkan (2020) 4-18 yaş arası çocuğu olan 521 ebeveynle yaptıkları çalışmada, anne ve babaların %44'ünün pandemi sürecinde çocuklarıyla yakınlaştıkları, %56'sının da çocuklarıyla ilgilenme fırsatlarının arttığı belirtilmiştir. Şengün ve Toptaş (2020) üniversite öğrencileriyle yaptıkları çalışmada sürecin öğrenciler ve aile içi iletişime etkisine bakmış ve %27 olumsuz ve %40 olumlu etkilenirken %32 etkilenmediğini bulmuşlardır. Gümüşi ve Aydoğan (2020), evde oynanabilecek rekreatif oyunların, pandemi sürecinde çocuk, genç ve hatta ebeveynlerin hareketsiz kalmalarını ve teknolojiye uzun süre maruz kalmalarını önleyeceğini belirtmiştir. Bununla birlikte bu oyunların, aile içi iletişim ve etkileşimi artıracığı, pandeminin sebep olduğu stres faktörlerinin azaltılabileceği ve

izolasyon sürecinde bireylere hareket olanağı sağlayacağını ifade etmişlerdir. Erol ve Erol (2020) çalışmalarında, okullardan uzak kalan öğrencilerin eğlence ve vakit geçirme aracı olarak dijital oyunları tercih ettiğini belirlemiştir. Yurtbakan ve Akyıldız (2020) ilkokul öğrencileri, velileri ve öğretmenleriyle uzaktan eğitim süreci konusunda görüş belirlemeye yönelik yaptıkları çalışmada, öğrenci ve velilerin uzaktan eğitim sürecini yeterli buldukları ancak öğretmenlerin derslerin yüzeysel işleniyor olması nedeniyle eğitimi yetersiz buldukları sonucuna ulaşmıştır. Mart ve Kesicioğlu (2020) çalışmalarında pandemi öncesinden sonrasına çocuklarıyla oyun oynama sürelerinin arttığını bulmuşlardır. Bütün bu araştırma bulgularının, bu çalışmada elde edilen bulguları desteklediği söylenebilir.

Pandemiyle ilgili devam eden süreçte, yaşanan durumun belirsizliği duygu durumlarındaki olumsuzluğu arttırabilir, okul başarısı ve arkadaş ilişkilerine olumsuz etki edebilir. Fakat aile bireyleri arası ilişkilerin olumlu yönde etkilendiği görülmüştür. Çalışmada, aile içi tartışma, çatışma ve kavga gibi durumların pandemi öncesine göre artış göstermediğinin belirlenmesi önemli bir sonuçtur. Oysa Covid-19 pandemisinde sosyal etkileşimi azaltmak amacıyla yapılan kısıtlamalar ve evde kalma sürecinde; aile içi ihmal, istismar ve şiddet olaylarının dünya çapında bir artış görüldüğü ifade edilmiştir (Abukan, Yıldırım ve Öztürk, 2020). Temas süresindeki artış ve sosyal ilişkilerde artan huzursuzluğun, çocuk ve gençlere yönelik şiddet olaylarını destekleyebileceği ifade edilmiştir (Küçük-Biçer ve İlhan, 2020). Ancak Baron, Goldstein ve Wallace'ın (2020) çalışmasında ABD'de yaptıkları çalışmada, pandemi sürecinin sebep olduğu çeşitli stres faktörlerinin, aileler tarafından çocuklara karşı olumsuz tutum ve davranışa sebep olması beklenirken okulların kapalı olduğu iki aylık süre zarfı içinde yaklaşık %27 daha az suç işlendiği bulunmuştur. Gerek sürecin ülke genelinde doğru yönetilmesi ve gerekse Türk aile yapısı ve aile içi ilişkilerin olumlu etkisiyle öğrencilerin pandemi sürecinden olabildiğince az olumsuz etkilenmesi mümkün görünmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Çalışmada, araştırmanın alt problemleri doğrultusunda aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

- Pandemi sürecinde öğrencilerin uyku, beslenme, hareket ve temizlik gibi günlük hayat rutinlerinde önemli değişiklikler olmuştur. Öğrencilerin çoğunluğu daha geç yatıp daha geç uyanmışlar, genellikle iki ve-

ya üç öğün yemek yerken düzensiz/atıştırma ağırlıklı beslenmişler, üçte ikisi her zamankinden daha az hareket etmiş, çoğunluğu her zamankinden daha fazla TV izlemiş ve ders dışı zamanlarda bilgisayar/tablet/internet kullanmış, kitap okurken gazete, dergi vb. okumamışlardır, öğrencilerin neredeyse hepsi temizlik ve mesafe kurallarına uygun davranmıştır.

- Pandemi süreci, öğrencilerin duygu durumlarını olumsuz yönde etkilemiştir. Öğrenciler pandemi nedeniyle yaşananlar sonucu kendilerini kötü hissetmişler, hastalık veya ölüm haberleri aldıklarında üzülmüşler, ailesinden birinin veya kendilerinin hastalanacağından korkmuşlar, duyduklarıyla kafaları karışmış ve yaşadıklarından bunalmışlardır.
- Pandemi sürecinde öğrencilerin arkadaşlarıyla ilişkileri iyi yönde gelişse de iletişimlerinin azaldığı ve arkadaşlarına özlem duydukları belirlenmiştir. Öğrenciler arkadaşlarıyla telefon aracılığıyla iletişim kurmuşlar ve ancak okula gittiklerinde yüz yüze görüşme fırsatı bulmuşlardır.
- Pandemi sürecinde öğrencilerin okula karşı olumlu ve olumsuz etkileri olmuştur. Öğrencilerin çoğunluğu derslerini çevrim içi veya EBA aracılığıyla takip ederek ödevlerini düzenli olarak yapsa da okulda ders yapmayı özlemişlerdir. Öğrencilerin evde kalmaktan hoşnut olmadıkları, derslerinden geri kalıp başarısızlık endişesi yaşadıkları, okulun açılmasıyla ilgili haberleri yakından izledikleri belirlenmiştir.
- Pandemi süreci, öğrencilerin aile içi ilişkilerini daha çok olumlu yönde etkilemiş, aile içi iletişim ve etkileşimleri artmıştır. Öğrenciler daha fazla yalnız kalma, hobileriyle ilgilenme ve yeni hobiler edinme fırsatı bulmuş, ev işlerine yardımcı olmuş, ailelerinin pandemiyle ilgili uyarılarını dikkate almışlardır. Öğrencilerin dersleri takip edememesi, internet ve bilgisayarda fazla vakit geçirmeleri ailede sorun oluşturmuş, öğrenciler nasıl vakit geçireceklerini bilememiş ve evde kalmaktan bunalmışlardır.

Sonuç olarak pandemi sürecinde özellikle evde kalmak ve izole bir yaşantının öğrencilerin günlük rutinleri, duygu durumları, okul ve eğitim hayatı yanında arkadaşlık ilişkileri ve aile içi ilişkilerini olumlu veya olumsuz farklı düzeylerde etkilediği söylenebilir. Öğrenciler pandemiyle ilgili kurallara uyma konusunda hassas davranmalar da pandemi süreci sonunda ailelerin endişe ettiği sosyal medya veya internet/bilgisayar kullanma gibi durumların bağımlılık düzeyine ulaşması gibi bir tehlike söz konusu gibi

görülmektedir. Araştırmadan elde edilen çıkarımlar sonucunda aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir:

Pandemi sürecinin bütün bireyler için zor olmakla birlikte çocuklar için daha da zor geçtiği söylenebilir. Bu nedenle çocukların yaşları, bireysel özellikleri, psikolojik dayanıklılıkları itibarıyla ailelere daha yapıcı bir tutum sergilemeye gayret göstermeleri önerilebilir. Olabildiğince gerçekçi ve yapıcı tutumlar, çocukların süreci daha kolay atlatalmalarına iyilik hallerinin devamına yardımcı olacaktır. Sosyallik ve akran etkileşimi, hemen her yaşta hayatın her anında önemli olduğu bilinen bir durumdur. Ailelerin çocuklarına, kendi kendileriyle vakit geçirmeyi ve sınırlı alanda veya az kişiyle de eğlenceli ve kaliteli zaman geçirebileceğini öğretmesi, bu konuda rol model olması, çocuklarına özel uğraşlar edinmeleri konusunda yardımcı olması önerilebilir.

Çocukların vakitlerini değerlendirmelerinin önemli yollarından biri dijital araçlar olmuştur. Ailelerin dijital araçların kullanımını yasaklamak yerine zamanı kısıtlamak, farklı boş zaman aktiviteleri bulmak konusunda çocuklarına destek olmak, özellikle kitap okumak veya ev içi işlere yardım gibi sorumluluklar vermek, televizyon veya bilgisayarları kapatıp günün belli bir saatinde aile sohbet saati uygulaması yapmak, ailece oyunlar oynamak gibi etkinlikler yapmaları önerilebilir. Bu durum hem çocuk hem de bütün aile için olumlu sonuçlar doğuracaktır.

Çocukların çevrim içi aktiviteler veya dijital araç kullanım oranlarının artması göz önünde bulundurulursa uzmanların, ebeveynlerin ve eğitimcilerin, bu durumun önüne geçmeye çalışmak yerine, çocukları faydalı içeriklere yönlendirmesi önerilebilir. Konuyla ilgili olarak Millî Eğitim Bakanlığının çocuk ve ailelere yönelik uygulamaları hakkında aileler bilgilendirilip bu uygulamalardan yararlanmaları konusunda teşvik edilebilirler.

Araştırmacılara pandemi sürecinde ilkökul, ortaokul ve lise öğrencilerinin yalnızlık, psikolojik iyilik hâli ve dayanıklılık düzeylerini, çocukların serbest zamanlarında ne tür faaliyetlerle ilgilendiklerini, ebeveynlerin çocuklarının teknoloji kullanım oranıyla mücadelede nasıl bir yol izlediğini, çocukların çevrim içi derse katılmasının önündeki engellerin neler olduğunu incelemeleri önerilebilir.

Kaynakça

- Abukan, B., Yıldırım, F. ve Öztürk, H. (2020). Covid-19 salgınında çocuk olmak: Gelişim dönemlerine göre sosyal hizmet gereksinimleri ve öneriler. *Turkish Studies, 15*(6), 1-14.
Doi: 10.7827/TurkishStudies.44416
- Akat, M. ve Karataş, K. (2020). Psychological effects of Covid-19 Pandemic on society and its reflections on education. *Turkish Studies, 15*(4), 1-13.
Doi: 10.7827/TurkishStudies.44336
- Akdemir, A. B. ve Kılıç, A. (2020). Yükseköğretim öğrencilerinin uzaktan eğitim uygulamalarına bakışı [Özel sayı]. *Milli Eğitim Dergisi, 49*(1), 685-712.
Doi: 10.37669/milliegitim.783344
- Aşkın, R., Bozkurt, Y. ve Zeybek, Z. (2019). Covid-19 pandemisi: psikolojik etkileri ve terapötik müdahaleler [Özel sayı]. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Covid-19 Sosyal Bilimler Özel Sayısı, 19*(37), 304-318.
- Bakioğlu, B. ve Çevik, M. (2020). Covid-19 pandemisi sürecinde fen bilimleri öğretmenlerinin uzaktan eğitime ilişkin görüşleri. *Turkish Studies, 15*(4), 109-129.
Doi: 10.7827/TurkishStudies.43502
- Baron, E. J., Goldstein, E. G. ve Wallace, C. T. (2020). Suffering in silence: how Covid-19 school closures inhibit the reporting of child maltreatment. *Journal of Public Economics, 190*, 1-13.
Doi: 10.1016/j.jpubeco.2020.104258
- Bartlett, J. D., Griffin, J. ve Thomson, D. (2020). Resources for supporting children's emotional well-being during the Covid-19 pandemic. *Child Trends, 12*.
<https://www.childtrends.org/publications/resources-for-supporting-childrens-emotional-well-being-during-the-covid-19-pandemic>
- Brooks, S. K., Webster, R. K., Smith, L. E., Woodland, L., Wessely, S., Greenberg, N. ve Rubin, G. J. (2020). The psychological impact of quarantine and how to reduce it: rapid review of the evidence. *Lancet, 395*, 912-920.
Doi: 10.1016/S0140-6736(20)30460-8
- Brown, S. M., Doom, J. R., Lechuga-Pena, S., Watamura, S. E. ve Koppels, T. (2020). Stress and parenting during the global Covid-19 pandemic. *Child Abuse & Neglect, 110*, 104699.
Doi: 10.1016/j.chiabu.2020.104699
- Buzzi, C., Tucci, M., Ciprandi, R., Brambilla, I., Caimni, S., Ciprandi, G. ve Marsegli, G. L. (2020). The psycho-social effects of Covid-19 on Italian adolescents' attitudes and behaviors. *Italian Journal of Pediatrics, 46*(1), 1-7.
Doi: 10.1186/s13052-020-00833-4.
- Büyüköztürk, Ş. (2005). Anket geliştirme. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 3*(2), 133-151.
- Caffo, E., Scandroglio, F. ve Asta, L. (2020). Debate: Covid-19 and psychological well-being of children and adolescents in Italy. *Child and Adolescent Mental Health, 25*(3), 167-168.
Doi: 10.1111/camh.12405
- Cansoy, R. ve Türkoğlu, M. E. (2019). *Verilerden anlam inşa etme süreci*. S. Turan, (Ed.), *Eğitimde araştırma yöntemleri* (1. baskı) içinde (130-159) Ankara: Nobel.

- Chen, H., Chen, C. Y., Pakpour, A. H., Griffiths, M. D. ve Lin, C. Y. (2020). Internet-related behaviors and psychological distress among school children during Covid-19 school suspension. *Journal of The American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 59(10), 1099-1104.
- Courtney, D., Watson, P., Battaglia, M., Mulsant, B. H. ve Szatmari, P. (2020). Covid-19 impacts on child and youth anxiety and depression: challenges and opportunities. *The Canadian Journal of Psychiatry*, 65(10), 688-691.
Doi: 10.1177/0706743720935646
- Demir, F. ve Özdaş, F. (2020). Covid-19 sürecindeki uzaktan eğitime ilişkin öğretmen görüşlerinin incelenmesi [Özel sayı]. *Milli Eğitim Dergisi*, 49(1), 273-292.
Doi: 10.37669/milliegitim.775620
- Di Giorgio, E., Di Riso, D., Mioni, G. ve Cellini, N. (2021). The interplay between mothers' and children behavioral and psychological factors during COVID-19: An Italian study. *European child & adolescent psychiatry*, 30(9), 1401-1412.
Doi: 10.31234/osf.io/dqk7h
- Dolmacı, M. ve Dolmacı, A. (2020). Yabancı dil hazırlık sınıfındaki üniversite öğrencilerinin eş zamanlı uzaktan eğitim ile ilgili görüşleri [Özel sayı]. *Milli Eğitim Dergisi*, 49(1), 657-684.
Doi: 10.37669/milliegitim.782906
- Ergül, B. ve Yılmaz, B. (2020). Covid-19 salgını süresince aile içi ilişkilerin doğrulayıcı faktör analizi ile incelenmesi *İBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, [Özel sayı], 38-51.
Doi: 10.21733/ibad.733909
- Erol, M. ve Erol, A. (2020). Koronavirüs pandemisi sürecinde ebeveynleri gözünden ilkökul öğrencileri [Özel sayı]. *Milli Eğitim Dergisi*, 49(1), 529-551.
Doi: 10.37669/milliegitim.766194
- Gassman-Pines, A., Ananat, E. O. ve Fitz-Henley, J. (2020). Covid-19 and parent-child psychological well-being. *Pediatrics*, 146(4), 1-11.
Doi: 10.1542/peds.2020-007294.
- Gömlüksiz, M. N. ve Pullu, E. K. (2020). Meslek yüksekokulu öğrencilerinin Covid 19 pandemi sürecinde çevrimiçi öğrenmeye ilişkin hazırbulunuşluk ve tutum düzeyleri arasındaki ilişkinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi [Özel sayı]. *Milli Eğitim Dergisi*, 49(1), 757-782.
Doi: 10.37669/milliegitim.788019
- Gören, S. Ç., Gök, F. S., Yalçın, M. T., Göregen, F. ve Çalışkan, M. (2020). Küresel salgın sürecinde uzaktan eğitimin değerlendirilmesi: Ankara örneği [Özel sayı]. *Milli Eğitim Dergisi*, 49(1), 69-94.
Doi: 10.37669/milliegitim.787145
- Gümüşgil, O. ve Aydoğan, R. (2020). Yeni tip koronavirüs - Covid 19 kaynaklı evde geçirilen boş zamanların ev içi rekreatif oyunlar ile değerlendirilmesi. *Spor Eğitim Dergisi*, 4(1), 107-114.
- Jiao, W. Y., Wang, L. N., Liu, J., Fang, S. F., Jiao, F. Y., Pettoello-Mantovani, M. ve Somekh, E. (2020). Behavioral and emotional disorders in children during the COVID-19 epidemic. *Journal of Pediatrics*, 221, 264-266.
Doi: 10.1016/j.jpeds.2020.03.013

- Kara, Y. (2020). Pandemi sürecindeki öğrenci deneyimleri: Bakırköy ilçesi örneği. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(7), 165-176.
- Kırmızı, Ö. (2015). The influence of learner readiness on student satisfaction and academic achievement in an online program at higher education. *The Turkish Online Journal of Educational Technology*, 14(1), 133-142.
- Kurnaz, F. B. ve Ergün, E. (2019). E-öğrenme ortamlarında öğrenme stilleri ve akademik başarı arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 12(2), 532-549.
- Kurt-Demirbaş, N. ve Sevgili-Koçak, S. (2020). 2-6 yaş arasında çocuğu olan ebeveynlerin bakış açısıyla Covid-19 salgın sürecinin değerlendirilmesi. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(6), 328-349.
- Küçük-Biçer, B. ve İlhan, M. N. (2020). Covid-19'un çocukların sağlığı üzerine etkisi. *Gazi Sağlık Bilimleri Dergisi*, [Özel sayı], 103-111.
- Külekcı-Akyavuz, E. ve Çakın, M. (2020). Covid-19 salgınının eğitime etkisi konusunda okul yöneticilerinin görüşleri. *Turkish Studies*, 15(4), 723-737.
Doi: 10.7827/TurkishStudies.44140
- Lee, J. (2020). Mental health effects of school closures during Covid-19. *Lancet*, 4, 412-420.
Doi: 10.1016/S2352-4642(20)30109-7
- Liang, L., Ren, H., Cao, R., Hu, R., Qin, Z., Li, C. ve Mei, S. (2020). The effect of Covid-19 on youth mental health. *Psychiatric Quarterly*, 91(3), 841-852.
Doi: 10.1007/s11126-020-09744-3
- Mart, M. ve Kesicioğlu, O. S. (2020). Parents' opinion to play at home during Covid-19 pandemic. *Turkish Studies*, 15(4), 945-958.
Doi: 10.7827/TurkishStudies.44381
- Oflaz, G. ve Adalar, F. (2020, Aralık). *Ortaokul öğrencilerinin Covid-19 pandemi sürecinde aldıkları uzaktan eğitime ilişkin düşüncelerinin belirlenmesi*. III. Uluslararası Covid-19 Çalışmaları Kongresi'nde sunulan bildiri, Ankara.
- Rapanta, C., Botturi, L., Goodyear, P., Guàrdia, L. ve Koole, M. (2020). Online university teaching during and after the Covid-19 crisis: refocusing teacher presence and learning activity. *Postdigital Science and Education*, 2(3), 923-945.
Doi: 10.1007/s42438-02000155-y
- Şahin, A., Tarsuslu, B., Durat, G. ve Arıkan, D. (2020, ay). *Covid-19 salgınının ebeveyn-çocuk ilişkisine etkisi*. Uluslararası Covid-19 Çalışmaları Kongresi'nde sunulan bildiri, Ankara.
- Şengün, G. ve Toptaş, V. (2020). Determination of the university students' opinions about coronavirus (Covid-19) global outbreak [Özel sayı]. *Milli Eğitim Dergisi*, 49(1), 1011-1031.
Doi: 10.37669/milliegitim.780941
- Tang, S., Xiang, M., Cheung, T. ve Xiang, Y. T. (2020). Mental health and its correlates among children and adolescents during Covid-19 school closure: the importance of parent-child discussion. *Journal of Affective Disorders*, 279(2021), 353-360.
- Tarçoçin, S., Alagöz, N. ve Boğa, E. (2020). Okul öncesi dönem çocuklarının pandemi sürecinde (Covid-19) davranış değişiklikleri ve farkındalık düzeylerinin

- anne görüşlerine başvurularak incelenmesi. *Turkish Studies*, 15(6), 1017-1036.
Doi: 10.7827/TurkishStudies.44338
- UNICEF (United Nations International Children's Emergency Fund). (2020). *Covid-19 salgınının çocuklar üzerindeki etkileri*.
<https://www.unicef.org/turkey/media/9881/file/COVID19%20D%C3%B6neminin%20%C3%87ocuklar%20%C3%9Czerindeki%20Etkilerine%20%C4%B0li%C5%9Fkin%20Politika%20Notu.pdf>
- Usta, E. ve Mahiroğlu, A. (2008). Harmanlanmış öğrenme ve çevrimiçi öğrenme ortamlarının akademik başarı ve doyuma etkisi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(2), 1-15.
- Viner, R. M., Russell, S. J., Croker, H., Packer, J., Ward, J., Stansfield, C., Mytton, O., Bonell, C. ve Booy, R. (2020). School closure and management practices during coronavirus outbreaks including Covid19: a rapid systematic review. *The Lancet Child and Adolescent Health*, 4(5), 397-404.
Doi: 10.1016/S2352-4642(20)30095-X
- Wang, G., Zhang, Y., Zhao, J., Zhang, J. ve Jiang, F. (2020). Mitigate the effects of home confinement on children during the Covid-19 outbreak. *The Lancet*, 395(10228), 945-947.
- World Health Organization. (2020). *What is COVID19?*
- Yurtbakan, E. ve Akyıldız, S. (2020). Sınıf öğretmenleri, ilkokul öğrencileri ve ebeveynlerin Covid-19 izolasyon döneminde uygulanan uzaktan eğitim faaliyetleri hakkındaki görüşleri. *Turkish Studies*, 15(6), 949-977.
Doi: 10.7827/TurkishStudies.43780
- Zhou, S. J., Zhang, L. G., Wang, L. L., Guo, Z. C., Wang, J. Q., Chen, J. C., Liu, M., Chen, X. ve Chen, J. X. (2020). Prevalence and socio-demographic correlates of psychological health problems in Chinese adolescents during the outbreak of Covid-19. *European Child and Adolescent Psychiatry*, 29(6), 749-758.
Doi: 10.1007/s00787-020-01541-4